

Anmeldelser

Susanne Ekman: Giftig gæld og udpint velfærd: Om udpiningen af den offentlige sektor og gældens destruktive dynamik

Hans Reitzels Forlag: København, 2022;
235 sider, ISBN 978-87-02-33348-0 hb.

Midt i den aktuelle debat om manglen på sygeplejersker, SOSU-assistenten, lærerflugt fra folkeskolen og stadig forværrede arbejdsforhold indenfor videregående uddannelser er der udkommet en bog, som både forsøger at forstå den nuværende situation i den offentlige sektor i Danmark, og komme med forslag til, hvordan den kan ændres radikalt til det bedre. Bogen opsummerer Susanne Ekmans mangeårige socialvidenskabelige kvalitative forskning i ledelses- og arbejdsforholdene i den offentlige sektor (45 formelle interviews og mere end 100 mailbaserede ditto, foruden dokumentanalyse, observation mm.). Der er tale om en meget gennemarbejdet debatbog, som rækker udover det snævre akademiske miljø; noget som desværre bliver sjældnere og sjældnere: en forskningsafrapportering på letforståeligt dansk med en kritisk bro.

Ambitionen om at nå ud over parnasset understreges af det gennemgående fremstillingsmæssige greb, som består i at anvende begreber fra den finansielle sektor som metaforer for, hvad der foregår i den offentlige sektor. Således er første kapitel viet til en gennemgang af finanskrisens

uhørigheder i 2006-08, hvorfra begreber som giftig gæld og (fantasien om) grænseløs vækst hentes (for en nem repetition af finanskrisen, se filmen *The Big Short*, Adam McKay 2015). Det er den nu velkendte historie om, hvordan boligsektoren i USA totalt uansvarligt blev forsøgt finansieret ved at yde lån til folk, som i realiteten ikke kunne forventes at tilbagebetale den. I stedet fik de mulighed for at optage nye lån til afvikling af de gamle; det kaldes at rulle gæld, der leder til såkaldt giftig gæld; gæld, der umuligt kan betales tilbage. Ekman identificerer syv mekanismer i mønsteret af giftig gæld: Løsninger skal være win-win; jo mere konkurrence, jo mere kvalitet; gælden stiftes, skjules, rulles og øges eksponentielt; uligheden forstærkes og udnyttes; individet, ikke systemet, bærer 'skylden'; ansvaret skubbes rundt, primært nedad; gentagne kollaps reparerer med ny giftig gæld. I appliceringen af disse mekanismer på den offentlige sektor tilføjes en ottende mekanisme: Ledelse kan udrette mirakler. Disse mekanismer sammenfattes med begrebet ponzigældsmaskineriet: Et ponzispil defineres som et radikaliseret pyramidespil, der består i at spekulere i spillernes investeringsvillighed og foregøgle dem uanede vækstmuligheder, uagtet at spillets aktiver kun består af spillernes egne investeringer. Det centrale princip i ponzispil er altså gældsrulning.

I modsætning til den akademiske afhandling er bogen pædagogisk disponeret, således at teoretisk position, metodeovervejelser og begrebsafklaringer er samlet i et særskilt afsnit til sidst. Ekman betragter bogen som en form for sam-

fundsdiagnostik, og hun beskriver formålet med den som "at tegne et tydeligt billede af dette udpinende og ulighedsskabende gældsmaskineri, som i sin inderste kerne er i fundamental modstrid med bæredygtighed" (s. 15). Fokus er på misforholdet mellem krav og ressourcer, der søges løst ved gældsætning, som defineres meget bredt som "at få adgang til ressourcer her og nu ved at afgive et løfte om kompensation i fremtiden" (p. 18). Der er altså ikke kun tale om, at gæld optræder som penge, men også i form af løfter om fx kvalitetsniveau, differentiering af ydelser mm.: "Uanset om den regning der udskydes, er stiftet i penge eller andre typer løfter, bliver gælden 'giftig,' hvis løfterne er radikalt ude af trit med det, der reelt kan indfries med de eksisterende materielle, økonomiske og menneskelige ressourcer. Så overgår gæld nemlig fra at være en produktiv investering til at blive et virkelighedsfjernt ponzipil" (s. 18).

Bogen bygger på den eksplicite, men ukorrekte vil mange mene, præmis, at den offentlige sektor gennem en årrække, sådan ca. fra 1980'erne og frem, har været udsat for besparelser, og det er taklingen af disse såkaldte besparelser, der medfører ponzigældsmaskineriet. Tesen er altså, at siden indførelsen af New Public Management indenfor den offentlige sektor i Danmark kan vi forstå udviklingen som analog med, hvad der skete i den finansielle sektor under finanskrisen. Når dette er et kontroversielt standpunkt, er det, fordi det umiddelbart modsiges af den faktiske udvikling, hvor de offentlige udgifter er steget hvert år, siden vi begyndte at måle dem for over 100 år siden, hvilket Ekman er på det rene med, men som hun affejer med, at hun ikke er interesseret i, hvor mange penge vi bruger på det offentlige, men om forholdet mellem krav og ressourcer (s. 49). Desuden er det også klart, at områder som universitetsadministrationer, kommunikationsafdelinger, HR-afdelinger, ledelsessekretariater, konsulenttjenester mm. er vokset mastodontagtigt siden midten af 1980'erne.

Bogen er således ikke en analyse af hele den danske velfærdsstat. Den fokuserer på de områder indenfor servicesektoren, hvor der er åbenlyse problemer, og det er både legitimt og berettiget. Den faglige inspiration er hentet fra liberale velfærdssystemer, hvor nedskæringer og reformer har været og er væsentlig mere radikale end i Danmark. Således sætter bogen sagen på spidsen, og det synes pædagogisk velbegrunderet. Den er spækket med eksempler på, at politikere nægter at foretage de nødvendige prioriteringer og i stedet overlader det til forvaltningschefer, der sender aben videre nedad i systemet, samtidig med at de forsøger at bilde omverdenen ind, at de sagtens kan få ressourcer og krav til at gå op, selvom de må vide, at det i realiteten er umuligt.

Metaforen gæld i form af giftig gæld illustreres med eksempler på, hvordan aktiviteter og medarbejdere systematisk underfinansieres eller udpines, så systemet fremtræder med en oppustet kapacitet og robusthed. Det sker ved enten at underdrive belastningen i form af at underdrive støtte- og forandringsbelastning eller ved at overdrive potentialet i form af at overvurdere indførelsen af ny teknologi, ny arbejdstilrettelæggelse og inddragelsen af hjælp til selvhjælp.

Metaforen gældsrulning illustreres indenfor offentlig forvaltning med eksempler på, hvordan den skubbes horisontalt i form af skyggearbejde, der skubbes sidelæns mellem regioner, kommuner, sektorer, afdelinger, og kolleger; eller det skubbes vertikalt enten opad eller nedad i faglig specialisering. Nok så vigtigt kan gælden skubbes i tid, enten ved at man tager forskud på glæden ved at satse på fremtidige indtægter eller fremtidige besparelser, eller ved at betale gammel gæld med ny gæld i form af projektkaskader, timebanker og langvarige undtagelsestilstande. Disse eksempler på at 'rulle gæld' illustreres også med eksempler på frontliniemedarbejdere, der tydeligvis finder, at deres faglighed er truet i deres daglige arbejde. På den måde er bogen samtidig et talerør for mange velfærdsarbejdere,

der må afbalancere dårlig samvittighed og udkørthed. Bogen illustrerer også fint, hvordan hele ponzigældsmaskineriet er understøttet af udviklingen af 'new-speak' defineret som, "at regulering og beslutninger mere og mere foregår i et fiktivt univers uden korrektioner fra empiri og praksis" (s. 128).

Endelig er det magtpåliggende for Ekman ikke kun at levere en negativ kritik af dele af den danske velfærdsforvaltning, men også reflektere over, hvordan hele miseren kan vendes til det bedre. Det sker med det, hun kalder for besindelsens etik, der peger henimod, hvad hun benævner genetableringen af robust ansvar, som "hviler på evnen til at kunne justere på forventninger mere end på (ned)justering af ressourcer, som det eksisterende system er fikseret på" (s. 160). Helt konkret vender hun tilbage til ponzigældsmaskineriets otte mekanismer og genintroducerer, hvad hun kalder evnen til mådehold. Fx i forhold til dogmet om, at ledelse kan udrette mirakler, foreslår hun, at det erstattes med 'nærværende ledelse.' Mht. dogmet om, at det er individet og ikke systemet, der bærer ansvaret, som hun benævner ponzsystemets immunforsvar, forstår hun robust ansvar derhen, at vi forholder os til helhedsanalyser, i stedet for som nu at læne os op ad afkoblede delanalyser. Sammenfattende indebærer robust ansvar en grundlæggende accept af, at tilvalg skabes på baggrund af fravalg (s. 196).

Bogen er skrevet i et dommedagsprofetisk sprog med flittig anvendelse af begreber som eksponentielt voksende udpining, udbrændthed, sammenbrudstruet, systemisk kollaps, eksplosivt stigende ulighed, uansvarlig og urealistisk omgang med ressourcer, osv., hvilket kan tolkers som endnu et pædagogisk greb: Overdrivelse fremmer forståelsen. Desuagtet bør bogen være pligtlæsning for samtlige forvaltningschefer og for sundheds- socialpolitik- og uddannelsesordførerne for Folketingets partier.

Peter Abrahamson,
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Peter Hervik: Sådan er det bare – antropologiske perspektiver på oplevelser og reaktioner på racialisering i Danmark

Forlaget Klim, 2021 (398 sider)

Forholdene for etniske minoriteter, flygtninge og migranter forværres mange steder i verden, og Danmark udgør ingen undtagelse. Går vi nogle årtier tilbage, stod Danmark som forkæmper for universelle menneskerettigheder og humanisme. Nu bringer verdenspressen beretninger fra Danmark om fremmedfjendsk behandling af flygtninge - senest har en hollandsk domstol omtalt Danmark som et usikkert land for flygtninge - og danske myndigheder træffer afgørelser, der splitter familier, forskelsbehandler danske statsborgere ud fra deres nationale herkomst etc. Civilisationen krakelerer og viser sig at være overflade. Globalisering, migration, befolkningsbevægelser flygtningestrømme forårsaget af krige, naturkatastrofer og fattigdom, skaber segregering, konfliktzoner og over-/underordningsrelationer.

Disse tilstande og tendenser er bogens udgangspunkt. Racisme, racialisering, eksklusion og diskrimination af minoriteter, baseret på etnicitet, religion og køn, nynationalisme, identitet og identitetspolitik er stikord.

Bogens politiske relevans viser dette citat fra Morten Messerschmidt, som nylig har sagt i Ræson d. 14. juli 2022:

"Vi kører nye temaer, som viser, at DF er mere end udlændingepolitik. Hele identitetspolitikken vil vokse som politisk dagsorden. Den er endnu et skud på eman-